

Szegedi Tudományegyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola
Modern Kor

**‘Abdu l-Ġaffār Qırımī ‘*Umdetü l-aĥbār*’ A hírek
lényege’ című krónikájának helye az Arany Horda
historiográfiájában**

Tézisfüzet

Készítette: Göncöl Csaba

Témavezető: Prof. Dr. Ivanics Mária

Szeged

2024

A jelen munka a legnyugatibb mongol utódállam, az Arany Horda historiográfiájának kérdéskörét érinti. Központi forrása a 18. század egyik legjelentősebb krími tatár krónikája, amely az *‘Umdetü l-aḥbār* ’A hírek lényege’ címet viseli. Témánk szempontjából kiemelt jelentőségét az adja, hogy szerzője, a kánság kancelláriájának írnoka, ‘Abdu l-Ġaffār Qırımī, különös figyelmet fordított és jelentős teret szentelt az Arany Horda kánjainak és egyes méltóságviselőinek történetére, s tette ezt több, a kutatás számára mindeddig kevésbé vagy egyáltalán nem ismert forrásbázisra hivatkozva. Az *‘Umdetü l-aḥbār* ily módon a Ġoči-ulus történeti irodalmának lenyomatát őrizte meg. Az említett krími tatár forrás mellett a disszertáció részletesen tárgyalja a Hívai Kánságból származó 16. századi történetíró, Ötemiš Hāġġī történeti művét, az ún. *Čingiz-nāmet* is, az egyik legkorábbi krónikát, amely az Arany Horda kánjainak történetét foglalja össze. Górcső alá veszi e két írás egymáshoz való viszonyát, tisztázza a kérdést, hogy milyen szerepet játszott a *Čingiz-nāme* az *‘Umetü l-aḥbār* keletkezéstörténetében, s reflektál arra is, hogy e szerep hogyan befolyásolja az Arany Horda történeti irodalmának jelenlegi kutatásait. Ily módon figyelmünket e historiográfia két, egymástól időben, földrajzilag és kulturálisan is távol álló, de mégis egymással szorosan összefüggő történeti művére összpontosítjuk. Egyszerre vizsgáljuk e történetírás egyik legkorábbi és egyik legkésőbbi alkotását, így lehetőség nyílik annak tárgyalására is, hogy a *Čingiz-nāme*ban megőrzött narratíváknak milyen recepciójuk volt a 18. századi Krími Kánságban.

A disszertáció három nagyobb tartalmi-tematikus egységből áll. Az első az Arany Horda területéről származó Dzsingiszida eredetű történeti művek eltérő csoportjait ismerteti, röviden leírja azokat a krónikákat, amelyek az egyes csoportokon belül keletkeztek, valamint ismerteti ezek közös jellemzőit, és a közöttük lévő eltéréseket. Célja, hogy vázolja azt a keretrendszert, amelyben a munka primer és secunder forrása, az *‘Umdetü l-aḥbār* és a *Čingiz-nāme* keletkezett. A második tartalmi-tematikus egység e krónikák szerzőit és történeti műveiket helyezi vizsgálata tárgyává. Ebben megismerkedünk ‘Abdu l-Ġaffār életútjával, irodalmi munkásságával, krónikájával, valamint azzal a forrásbázissal, amelyre alapozva munkája arany hordai fejezetét megírta. A szerző forrásai átvezetnek bennünket Ötemiš Hāġġī és krónikája részletes vizsgálatához, amelynek keretein belül tárgyaljuk az arany hordai történetírás aktuális kérdéseit, valamint a *Čingiz-nāme* írott és szóbeli forrásait. Végül e tematikai egység tisztázza a két krónika egymáshoz fűződő viszonyát, valamint e viszony jelentését Ġoči ulusának historiográfiai kutatásaira. A disszertáció harmadik része hat különálló tanulmány keretein belül azt vizsgálja, hogy ‘Abdu l-Ġaffār hogyan adoptálta az *‘Umdetü l-aḥbār*ba a *Čingiz-*

*nāme*ből azokat a narratívákat, amelyek kétszáz évvel korábban, eltérő földrajzi, társadalmi és kulturális keretek között jöttek létre. Ezeket a következő szempontok alapján választottam ki:

1) a Berke kán uralmát vizsgáló (5.1.) tanulmány Ötemiš Hāġġī krónikája megtérésnarratívájának kulturális hátterét vizsgálja, és arra a kérdésre keresi a választ, hogy e 16. századi kulturális háttér mennyiben tükröződik az *‘Umdetü l-aġbārban*;

2) az Özbeg kán megtérését elemző (5.2.) tanulmány azt mutatja be, hogy ‘Abdu l-Ġaffār milyen források bevonásával értelmezi a *Ĉingiz-nāme* narratíváját saját kora társadalmi, vallási és etnikai keretrendszerében;

3) a Ġānibek kán uralmáról szóló (5.3.) fejezet azt mutatja be, hogy a krími történetíró mivel, hogyan, és milyen szempontok alapján egészítette ki a *Ĉingiz-nāme* narratíváját nem-Dzsocsida eredetű történetírói hagyományokkal;

4) a Berdi Beg kánról szóló (5.4.) tanulmány pedig azt illusztrálja, hogy a 18. századi krónikás hogyan alakította Ötemiš Hāġġī elbeszélését, amikor nem álltak rendelkezésére egyéb források;

5) a Toqtamiš kán uralomra jutását taglaló (5.5.) fejezet azt vizsgálja, hogy miként járt el ‘Abdu l-Ġaffār abban az esetben, amikor a *Ĉingiz-nāmenak* ellentmondó krónikás hagyományt adoptált művébe;

6) az utolsó tanulmány azt elemzi, hogy a krími szerző hogyan viszonyul primer forrása adataihoz, amikor annak ellentmondó helyi, krími hagyományhoz volt hozzáférése. A jelen munka ezen felül az *‘Umdetü l-aġbār* arany hordai fejezetének modern tudományos átírását és magyar nyelvű fordítását is hozza.

A disszertáció több tudományos eredményre jutott. Megállapította, hogy ‘Abdu l-Ġaffār krími történetíró társaihoz hasonlóan dinasztia és uralkodó-központú történelemszemlélettel rendelkezett. Tőlük eltérően azonban a kelet-európai és közép-ázsiai mongol-tatár kánokról szóló elbeszéléseket és történeti hagyományokat nem a Krími Kánság előtörténeteként, annak „bevezetőjeként” kezelte. A szerző az *‘Umdetü l-aġbār* elbeszéléseit a muszlim, közelebbről perzsa historiográfiában elterjedt „világtörténeti” műfajba helyezte el. Ezzel célja – minden valószínűség szerint – az volt, hogy olvasóinak bemutassa, miként vált az Arany Horda és a Krími Kánság az iszlám világ szerves részévé, valamint, hogy témáját integrálja azon történeti keretek közé, amelyben kortársai a muszlim országok és uralkodói dinasztiák múltját szemlélték. Jóllehet vállalkozása sikeres volt, visszhangja a 20-21. századi modern történeti

kutatásokat leszámítva csekély maradt. A krónika azonban arra kifejezetten alkalmasnak tűnt, hogy betekintést nyerjünk a 16. századot megelőző arany hordai historiográfiába, amely az aktuális kutatások egyik fehér pontja és vitatott témája.

‘Abdu l-Ġaffār személyes kompetenciái, a széles körű műveltsége számos korabeli tudomány- és szakterületen (vallásjog, diplomácia, diplomatika, hadügy, szépirodalom stb.), az iszlám irodalom és művelődéstörténet legfontosabb nyelveinek (arab, perzsa, török), s nem utolsósorban a muszlim történetírás klasszikusainak ismerete azt vetítette előre, hogy az Arany Horda historiográfiáját jól ismerő történetíróval van dolgunk. A fentieknél két dolognak azonban mindennél nagyobb súlya volt abban, hogy az arany hordai historiográfiát az *‘Umdetü l-aĥbār* tartalmán keresztül vizsgáltam. ‘Abdu l-Ġaffār több éven keresztül írnoki tisztséget töltött be a krími kánok központi adminisztratív hivatalában, ő volt az utolsó történetíró a Krími Kánságban, aki hozzáfért a Girey-dinasztia gazdag, legalább négy évszázados múlttal rendelkező könyv- és levéltárához, amely 1736-ban leégett, s a bennük felhalmozott tudás és írott történeti emlékek végérvényesen elvesztek. E mellett az *‘Umdetü l-aĥbār* arany hordai fejezete minden más hasonló tematikájú krónikánál több hivatkozást és utalást tartalmaz írott forrásokra. Ezek közül a történettudomány számára jól ismert, elsősorban Ilhānīda és Tīmūrīda udvarokban készült művek, mások azonban teljesen ismeretlenek, így joggal gondolhattunk arra, hogy ezeken keresztül betekintést nyerhetünk Ġoċi *ulus*ának már elveszett történetírásába.

Az *‘Umdetü l-aĥbār* arany hordai fejezetének forrásait áttekintve egymástól két különálló csoportot különböztethetünk meg, amelyek között van, de igen elenyésző számú átfedés. Az elsőbe a szerző azon kútfői tartoznak, amelyeket krónikája és a bennünket érdeklő fejezete elején sorolt fel, míg a másodikba azok tartoznak, amelyekre csak a narratívák adott pontjain hivatkozott. E kettő keresztmetszetében „Dōst Sulṭān krónikája” áll, amelyet a szerző – saját megfogalmazásában – „igen gyakran felhasznált.” Ugyanez a krónika több alkalommal is felbukkan a 16. század közepén, a hívai kánságban alkotó történetíró, Ötemiš Hāġġī történetíró művében, amelyet a kurrens szakirodalom *Ĉingiz-nāme*, „Ötemiš Hāġġī krónikája”, *Qara Tavārīh*, s nem ritkán tévesen Dōst Sulṭān krónikájaként emleget. A 16. és 18. századi írást a közös forráson túl az is összekapcsolja, hogy tartalmuk – eltekintve a nyelvi különbségektől – túlnyomó többségében azonos.

A *Ĉingiz-nāme* forrásainak vizsgálata – ennek eredményeire még visszatérünk –, valamint az *‘Umdetü l-aĥbār* arany hordai fejezetének összehasonlítása arra a kérdésre kereste a választ, hogy a két szerző vajon egy közös forrást másolt-e, avagy a krími szerző a hívai krónikás művét használta-e fel sajátja megszerkesztéséhez. Az összehasonlítás egyértelműen

rámutatott arra, hogy Ötemiš Hāġġī szóbeli adatközlői, beleértve azokat is, akikkel a szerző személyes kapcsolatban állt, és az elbeszéléseket tőlük „hallotta”, egyetlen kivételtől eltekintve mind megjelennek az *‘Umdetü l-ahbār* lapjain, s rájuk ‘Abdu l-Ġaffār kivétel nélkül mint „világhíres”, „jól ismert” krónikásokra és történetírókra hivatkozik, egyes esetekben még fiktív krónikacímeket is fabrikálva. Mindez egyértelműen azt bizonyítja, hogy a krími történetíró Ötemiš Hāġġī írását dolgozta bele saját művébe, amelyre mint az „özbég Döšt Sulṭān krónikája” hivatkozott. Annak okára, hogy a krími krónikás miért tett így, a kutatásnak nem sikerült fényt vetnie.

A disszertáció harmadik tematikai egysége hat esettanulmányt mutat be, amelyek párhuzamba állítják a *Čingiz-nāme* és az *‘Umdetü l-ahbār* egymással átfedésben álló fejezeteit. Ezek bemutatták a hívai krónikás írásának értelmezési síkjait (elbeszélések történeti vagy kulturális háttére, jelentősége a térítésben, stb.), és ezek 18. századi recepcióját is.

A Berke kánnal foglalkozó (5.1.) fejezet rámutat az ismeretlen szerző által írt, Tīmūrīda provenienciájú *Šaġaratu l-atrāk* és a *Čingiz-nāme* narratívái közötti párhuzamra, s felveti annak a lehetőségét, hogy ezek ugyanarra a Dzsocsída-hagyományra vezethetők vissza. Ezen felül néprajzi, történeti és nyelvészeti adatok segítségével azt vizsgálta, hogy a *Čingiz-nāme* szövegváltozatában muszlim csodatételhez felhasznált bokacsont – a mongol népek között szerencse- és ügyességi játékok elterjedt kelléke volt, emellett szakrális képzetek kapcsolódtak hozzá, melyből kifolyólag különböző jóslási gyakorlatok tárgya – hogyan vált az iszlám legitimáció és térítés eszközévé. A vizsgálatok arra a megállapításra jutottak, hogy a *Čingiz-nāme* Berke kán fejezetének bokacsont-epizódja eredetileg jóslási gyakorlatra megy vissza, s mint ilyen, szervesen illeszkedik a belső-ázsiai megtéréstörténetek paradigmájába. A bokacsont és annak kultúrtörténeti háttére biztosította az őshonos (értsd, iszlám előtti) vallási képzetek elemét, amelyhez új, muszlim tartalom társult. A narratíva így alkalmas volt, s feltehetőleg fel is használták, a steppe lakossága közötti térítő munkára. Ez képezi a fejezet igazi tudományos nívumát. A történet 18. századi recepciójának elemzése rámutatott arra, hogy ‘Abdu l-Ġaffār kihagyott egy csodás elemet (az újszülött Berke csak muszlim szoptatósdajkát fogadott el) elbeszéléséből, azonban a bokacsont-epizódot megtartotta ugyan, de minden jel arra mutat, hogy nem igazán értette azt. Jó okkal feltételezhető, hogy a 18. századi szerző már nem ismerte az *ašiq* ’bokacsont’ korábbi, jóslással kapcsolatos kultúrtörténeti hátterét, feltehetően teológiai okból kérdőre vonta annak legitimitását, mindennek ellenére azonban beleépítette krónikájába.

Az Özbég kán megtéréstörténetét feldolgozó (5.2.) esettanulmány rámutatott arra, hogy ‘Abdu l-Ġaffār leírása az iszlám előtti mongol-tatár lakosság hitvilágáról jelentősen különbözik

a *Čingiz-nāme*ban bemutatottal. Megállapította azt is, hogy *‘Umdetü l-ahbār*ban szereplő új vallási elemek két fő forrásból származnak. A szerző sokat merített az arab, perzsa és török nyelvű irodalom toposzai közül. Ezek hatására ábrázolja az Arany Horda iszlám előtti lakosságát mint tűzimádókat, amely a muszlim irodalomban gyakran a ’hitetlenek, pogányok’ megjelölésére szolgált. A szerző ezen túl ismeretekkel rendelkezett a krími tatárok szomszédságában élő, s velük ellenséges viszonyban álló kalmüökről is, akik buddhista vallási terminológiája úgyszintén megjelent a krónika lapjain. Mindezek azt jelzik, hogy a szerző ismételen nem értette a 16. századi narratíva térítésben betöltött szerepét, s a hozzá eljutó, de az általa nem ismert történeti hagyományoknak és vallási rítusoknak értelmet keresett saját kora társadalmi, vallási és etnikai kereteit felhasználva.

A Ğāni Bek kán uralmát bemutató (5.3.) esettanulmány historiográfiai relevanciával bír. Bemutatja a 16. századra kialakult népi hagyományt, amely a kánt ideális muszlim uralkodónak mutatja be, valamint azt, hogy e hagyomány hatására miként törődtek a népi emlékezetből a kán azon tettei, amelyek nem illettek bele bele. A *Čingiz-nāme* narratívájának recepcióját illetően a kán azerbajdzsáni hadjáratának elbeszéléseit vizsgálja, s arra a megállapításra jutott, hogy *‘Abdu l-Ğaffār* szövege lényeges elemeiben nem tér el a 16. századi írástól, csupán kiegészíti azt. E betoldások elemzése pedig arra mutatott rá, hogy a krími szerző egyértelműen Tīmūrīda krónikás hagyományokból emelt át részleteket, hogy milyen műből, nem sikerült egyértelműen tisztázni, de ezek csupán irodalmi toposzok. Releváns ismereteket a fejezet bevezetőjében ismertetett forrásokból – Šaraf ad-Dīn *‘Ali Yazdī* műve, illetve Mīrḡānd krónikája – azonban kihagyott.

A Berdi Bek kán uralmáról szóló (5.4.) esettanulmány vizsgálata elsősorban a *Čingiz-nāme* vonatkozásában szolgál új tudományos eredményekkel. Az elemzés az 16. századi narratíva központi figurájára, a 14. századi Arany Horda fontos méltóságviselőjére, Tołı Bayra fókuszál, s arra a kérdésre keresi a választ, hogy korabeli orosz és perzsa nyelvű források szemszögéből nézve, milyen és mennyire pontos adatokat őrzött meg róla az Arany Horda lakossága történeti emlékezete. A fejezet analízise azt mutatta, hogy a *Čingiz-nāme* túlnyomó többségében olyan információkat őrzött meg a méltóságviselő személyéről és a kánság történetében betöltött szerepéről, amelyek megfelelnek a történeti valóságnak. Rámutatott azonban arra is, hogy a történeti emlékezet komplex folyamatokat jelentősen leegyszerűsít (egy uralkodó hatalomra kerülése, hatalma elvesztése, stb.), és a cselekményt személyes tulajdonságokból, a szereplők vélt vagy valós motivációjával magyarázza. A *Čingiz-nāme* és az *‘Umdetü l-ahbār* változatait összehasonlítva arra jutottunk hogy *‘Abdu l-Ğaffār* nem változtatott lényegesen primer forrása

narratíváján, amelynek oka az lehet, hogy nem álltak rendelkezésére egyéb források a kán uralmáról. A narratíva tartalmán, ha nem is változtatott, kiegészítette azt, ebben az esetben elsősorban olyan ismeretekkel, amelyek az Arany Horda nyugati szárnyára vonatkoznak a 14. századból. Ezeknek kevés közülük van a terület valós politika és eseménytörténetéhez, eredetüket illetően azonban feltételezhetjük, hogy Mamay béggel – ‘Abdu l-Ġaffār felmenőjével – kapcsolatos nemzetségi vagy népi elbeszélések ihlették.

A Toqtamiš kán hatalomra kerülését vizsgáló (5.5.) esettanulmány a *Čingiz-nāme*, Šaraf ad-Dīn ‘Alī Yazdī *Zafar-nāmaja*, és az *‘Umdetü l-aĥbār* egymással átfedésben álló narratíváit elemzi. Megállapíthatjuk, hogy a krími szerző elbeszélése, részleteiben és egészében, primer forrása, a *Čingiz-nāme* szövege alapján szerkesztette meg, ettől apróbb részletekben tért csak el. Tette ezt annak ellenére, hogy két Tīmūrída forrása is, amelyek közül a *Zafar-nāmat* a fejezetben hivatkozott és idézte is, olyan adatokat tartalmaz, amelyek ellentmondanak az Ötemiš Hāġġī által leírtaknak. ‘Abdu l-Ġaffār azonban ezt semmilyen módon sem jelezte. Az esettanulmány rámutatott arra is, hogy ‘Abdu l-Ġaffārnak olyan genealógiai források álltak rendelkezésére, amelyek megerősíthették a *Čingiz-nāme* narratíváját, s alkalmasak voltak arra is, hogy a Krími Kánságban jelentős befolyással rendelkező šīrīn nemzetség, amelynek tagjai ‘Abdu l-Ġaffār és felmenői patrónusai voltak, előjogait történeti érvekkel legitimálják.

A *‘Umdetü l-aĥbār* Šīrīn Rüktemürről szóló (5.6.) esettanulmány a korábbiaknál (5.4. és 5.5.) is egyértelműbben igazolta, hogy ‘Abdu l-Ġaffārnak helyi, meglehetősen megbízható, s minden valószínűség szerint genealógiai források vagy nemzetségi elbeszélések, legendák is rendelkezésére álltak, amelyekkel kiegészítette a *Čingiz-nāme*ben leírtakat.

A fent ismertetett esettanulmányok rámutattak arra is, hogy ‘Abdu l-Ġaffār a rendelkezésére álló kútfőknek milyen jelentőséget/súlyt/forrásértéket tulajdonított. Az itt elmondottak alapján egyértelműen kijelenthetjük, hogy Ötemiš Hāġġī krónikája messzemenően nagyobb súlyt képvisel a krími szerző munkájában, mint azok a forrásai, amelyeket annak előszavában megjelöl. Mindez nem csak abban nyilvánul meg, hogy a *Čingiz-nāme* elbeszéléseinek túlnyomó többségét az *‘Umdetü l-aĥbār*ba beemelte. Megmutatkozik abban is, hogy ‘Abdu l-Ġaffār ezt azokban az esetekben is megtette, amikor 1) a *Čingiz-nāme*ben leírtakat nem, vagy nem egészen értette, illetve teológiai vagy egyéb fenntartásai voltak vele (lásd 5.1. és 5.2. tanulmány); 2) egyéb forrásai további releváns adatokat tartalmaztak, de azokat figyelmen kívül hagyta (lásd 5.3.); 3) egyéb forrásai a *Čingiz-nāme*nek ellentmondó, de a narratíva szempontjából kardinális adatokat tartalmaztak, de a szerző azokat negligálta. Kivételt e megállapítás alól csak azok a források képeznek, amelyek jól láthatóan helyi, tehát krími

legendákból, elbeszélésekből, genealógiákból stb. származnak. Ellentmondásosnak tűnik, de ‘Abdu l-Ġaffār hivatkozott kútfőket, amelyek tartalmát teljesen figyelmen kívül hagyta. Eljárása 18. századi oszmán történetírói konvenciókkal magyarázható. Ezek arra ösztönözhatték a szerzőt, hogy narratíváját írott, a muszlim történetírásban lehetőleg széles körben ismert és elterjedt szerzők krónikáira és írásaira alapozza. Igyekezete, hogy e konvencióknak eleget tegyen, ahhoz vezetett, hogy az Ötemiš Hāġġī által idézett szóbeli adatközlőket „világhíres” és „jól ismert” történetírókként ábrázolja, s ennek tudható be az is, hogy fiktív krónikák említésétől sem tartózkodott.

A disszertáció arra mutatott tehát rá, hogy hiába rendelkezett ‘Abdu l-Ġaffār hozzáféréssel az arany hordai utódállamok – minden bizonnyal – egyik leggazdagabb írott gyűjteményéhez, az *‘Umdetü l-aġbār*, pontosabban annak forrásai azt implikálják, hogy a szerző sem ezekben, sem máshol nem talált olyan krónikát vagy írott forrást, amely e legnyugatibb mongol utódállam történetét részletezte volna, ezért az Arany Horda történetírását így más irányban kell keresni.

Az ‘Abdu l-Ġaffār felmenőivel kapcsolatos vizsgálataink a Krími Kánság társadalomtörténetének érdekes aspektusát világították meg. A szerző őseit és a šīrīn nemzetséget hosszú időn keresztül fennálló, a tejttestvérség intézményén alapuló kapcsolat kötötte össze. Ennek értelmében a szerző felmenői kliensi, míg a šīrīn bégek patrónusi szerepet töltöttek be. A kliens nemzetség tagjai bírói, s feltehetően egyéb hivatali tisztségekben szolgáltak a šīrīnek nemzetségi birtokain, ott rendelkeztek földterületekkel, s ez a viszony – úgy tűnik – apáról fiúra szállva több évszázadot ölelt fel. Tīmūrída utódállamokból rendelkezünk néhány példával arra, hogy a tejttestvérség intézménye hasonlóan hosszú időn keresztül összekapcsolt két családot/nemzetséget. A Krími Kánságból – tudomásom szerint – mindeddig ez az egyetlen példánk. S egyetlen adatunk arra vonatkozóan is, hogy a tejttestvérség nemcsak a káni dinasztia és a cserkeszek között létezett, hanem helyi nemzetségek között is. További, hasonló példák gyűjtése és kutatása egészen új ismeretekkel gazdagítaná e kései mongol utódállam társadalomtörténetét.

A disszertáció a fentieken kívül néhány további új tudományos eredményt is hozott. Egyike ezeknek annak kimutatása, hogy Ötemiš Hāġġī a *Čingiz-nāme* két redakcióját készítette el. Ezek közül a korábbi, amely az 1518 és 1539 közötti években keletkezett, a taskenti kézirat őrizte meg, míg a későbbit pedig, amelyet a szerző Dzsingisz kán történetével bővített ki, és minden jel szerint az 1540-es évek közepén írt meg, az isztambuli kézirat tartalmazza. Mindemellett, a krónika forrásainak elemzése rámutatott a történeti mű döntően szóbeli eredetére. Ötemiš Hāġġī

informátorait tételesen átvizsgálva arra a megállapításra jutottunk, hogy a krónika hét szóbeli adatközlője közül ketten a 15. század első fele eseményeinek szemtanúi voltak, tehát megelőzték a szerző saját korát, öten pedig a krónikás kortársai. A legtöbben közülük, szám szerint négyen, az Asztraháni Kánságból származtak vagy ahhoz kötődtek (Šeyh Aḥmed kán, Ḥāḡḡī Niyāz, Ḥı̄tay Baba ‘Alī bég és Aq Kōbek kán), egy pedig a Hívai Kánsághoz kapcsolódott (I. İlbars kán). Többségük a társadalom legfelsőbb rétegéből származtak, hárman káni, egyikük beglerbégi méltóságot viselt, így nyilvánvaló, hogy a *Čingiz-nāme* narratívái az udvari szóbeli „történetírás” produktumai voltak. Egyik informátorról (Ḥāḡḡī Niyāz) feltételezhetjük azt, hogy kereskedő volt, így az sem zárható ki, hogy a krónika egyes történetei (köz)népi eredetűek. A szerző két esetben *expressis verbis* kiemelte, hogy adatközlői közül kettővel személyes kapcsolatban állt, előadásait tőlük hallotta. Mindez arra utal, hogy a többiek elbeszéléseihez közvetett módon jutott hozzá. Ezzel szemben az írott források vonatkozásában kutatásunk arra a megállapításra jutott, hogy Ötemiş Ḥāḡḡī írott forrást csak említés szintjén használt, de azok adatait nem dolgozta bele krónikájába („Temür bég *Zafer-nāmeja*”), valamint filológiai módszerekkel egyértelműen rámutatottunk arra, hogy a szakirodalomban gyakran „Dōst Sulṭān krónikájaként” hivatkozott mű mögött a Dōst Muḥammad kán birtokában álló, de közelebbről meg nem nevezett írott források rejlenek. A kutatás összességében arra is rámutatott, hogy az Arany Horda utódállamai uralkodói udvaraiban – a három káni és egy beglerbégi adatközlő egyértelműen a hatalmi központokra utal – jelentős szerepe volt a történeti hagyományok ápolásának, s ez minden jel szerint jelentős mértékben szóbeli volt. Mindezek megerősítik Judin tézisét a steppei szóbeli hagyományok meglétéről, valamint Halperin magyarázatát arra, hogy miért nem maradtak fenn az Arany Horda egységének időszakából vallásos és szépirodalmi művek mellett történeti jellegűek is, valamint tételesen megcáfolhatjuk azokat a véleményeket, amelyek a *Čingiz-nāmera* hivatkozva írott, „szisztematikus” vagy akár „állami” arany hordai historiográfiáról beszélnek.